

10. Zvit pro robotu kafedry marksyzmu–leninizmu Harkivs'kogo veterynarnogo instytutu za 1948/1949 navch. rik // Derzhavnyj arhiv Harkivs'koi oblasti. – F.1773. – Op.14. – Spr.53.

11. Popov V. M. Ucheni vuziv Ukrai'ns'koi RSR. – K.: Vyd-vo Kyi'vs'kogo universytetu, 1968. – 516 s.

12. Zvit pro robotu kafedry marksyzmu–leninizmu Harkivs'kogo veterynarnogo instytutu za 1951/1952 navch. rik // Derzhavnyj arhiv Harkivs'koi oblasti. – F.1773. – Op.14. – Spr.93.

13. Zvit pro robotu kafedry marksyzmu–leninizmu Harkivs'kogo veterynarnogo instytutu za 1953/1954 navch. rik // Tam samo. – Spr.125.

14. Zvit pro robotu kafedry marksyzmu–leninizmu Harkivs'kogo veterynarnogo instytutu za 1954/1955 navch. rik // Tam samo. – Spr.141.

15. Zvit pro robotu Harkivs'kogo veterynarnogo instytutu za 1945/1946 navch. rik // Tam samo. – Spr.16.

16. Plugatyr'ov P. G. Reakcijnist' religijnyh pogljadiv na pracju // Soc. Harkivshhyna. – 1954. – 23 lyst.

Frolov S. V., Candidate of Historical Sciences, senior lecturer of the Department of Philosophy and Social Sciences, Kharkiv State Zooveterinary Academy (Ukraine, Kharkiv), kaf_fsn@hdzva.edu.ua

Prykhodko T. M., Candidate of Historical Sciences, Head of the Department of Philosophy and Social Sciences, Kharkiv State Zooveterinary Academy (Ukraine, Kharkiv), tnpvet2015@ukr.net

Department of Social Sciences of the Kharkov Veterinary Institute in the first post-war decade (1945–1955)

This scientific paper delves into the studies of the evolution of the Department for Social Sciences of the Kharkov Veterinary Institute during the first post-war decade of the apothecosis of the totalitarian regime and Stalin personality cult. Teaching, methodical and scientific activities of the academics working for the department and the main of their research papers were analyzed. The development of social sciences at the time of beginning of the «cold war» that had an impact on the development of social sciences in the USSR and other countries has been investigated.

However, exactly at the period of time in question the logistics of the institutions of higher education was restored and teaching, methodical and scientific work was organized. This scientific paper is devoted to the role of Stalinism in organizing the attack on the ideological dissension, and search for «internal enemies» to fight the cosmopolitanism and it uses materials that highlight the activities of the Kharkov Veterinary Institute. It is shown that ideological companies in the 40–50ies of the XX century had a negative influence on the development of social sciences, in particular the historical science, including the activities of Kharkov social scientists and historians.

Keywords: social sciences, totalitarianism, personality cult, «cold war», and the cosmopolitanism.

* * *

УДК 321.7+316.7]:303.425«19/20»

Цумарєв М. І.,
заступник директора Кіровоградського інституту
Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»
(Україна, Кропивницький), zumar_ua@ukr.net

МІСЦЕ КУЛЬТУРИ ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ У ПОЛІТОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Метою статті є з'ясування сучасного стану досліджень культури локальної демократії. Аналіз політологічних та соціологічних досліджень культурно–політичних аспектів локальної демократії дозволяє стверджувати, що її розвиток тісно пов'язаний з громадянськими традиціями, демократичними цінностями і переконаннями людей, їх здатністю утворювати інституції громадянського суспільства; системоутворюючим чинником локальної демократії є культурний зміст; культура локальної демократії є спеціалізованою сферою культури, безпосередньо пов'язаною з відтворенням відносин між суб'єктами у процесі функціонування локальної демократії.

Застосовані загальнонаукові методи аналізу та узагальнення, структурно–функціональний підхід до виокремлення основних характеристик досліджуваного явища.

Подальших досліджень у сфері проблематики культури локальної демократії потребують імплементація в сучасний контекст традицій і сучасної практики «прямої» демократії, самоорганізації громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, самоорганізація, локальна демократія, локальна політична культура, культура локальної демократії.

На актуальність громадянської самоорганізації на всіх рівнях функціонування суспільства вказує великий спектр трактувань у сучасній політологічній та соціально–філософській літературі понять, які окреслюють цю проблематику. Йдеться про такі поняття як, «політична культура», «громадянська культура», «локальна політична культура», «локальна демократія» тощо.

Тим часом особливої гостроти питання громадянської самоорганізації, формування демократичної політичної культури на всіх рівнях – від загальнонаціонального до локального, місцевого, головною функцією якої є забезпечення соціальної інтеграції суспільства – набули на початку ХХІ ст. у зв'язку з курсом сучасних країн на неоліберальні реформи, і, відповідно, процесом певного демонтажу «соціальної держави». В цих умовах однією з актуальних проблем політологічної науки є дослідження такого феномену соціокультурної самоорганізації як культура локальної демократії.

Поняття культури локальної демократії є ключовим для вивчення функціонування механізмів локальної демократії: місцевих референдумів, громадських слухань, зборів громадян за місцем проживання, діяльності органів самоорганізації населення тощо. В нашому розумінні культура локальної демократії є частиною локальної політичної культури, що відображає ставлення територіальної громади (або її частини) стосовно зазначених механізмів локальної демократії та політичної участі в їх реалізації.

Завдання статті – проаналізувати сучасний стан досліджень культури локальної демократії – найважливішого показника активного громадянства, ініціативної поведінки і практичної співучасті індивідів у громадських справах на місцевому рівні (рівні громад), окреслити сучасні парадигми у трактуванні громадянського суспільства, розкрити роль соціальної самоорганізації як основи громадянського суспільства.

Теоретичні дослідження з проблематики культурно–політичних аспектів власне локальної демократії у західній політологічній літературі з'являються у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. у контексті осмислення таких суспільно–політичних процесів як децентралізації влади, переміщення владних повноважень з національного на нижчі географічні рівні – федеральний, регіональний, місцевий, формування нових легітимних носіїв публічної влади, які виявилися як спільна тенденція розвитку більшості країн Заходу у другій половині ХХ ст. Зазначена тенденція знаходить відображення у працях Г. Алмонда [36], К. Дойча [41], В. Рейсінгера [46], Д. Елазара [42; 43], американських авторів К. Стоуна [48; 49], Б. Барбера [3], Д. Райбота [44], британських вчених Д. Бернса [38], Д. Ліллекера [23], канадського дослідника Г. Воленя [50], французького ученого Ж. Марку [45] та інших.

У цих працях обґрунтовується ідея політичної культури – зокрема і місцевого, локального рівня, – як найважливішого показника активного громадянства, ініціативної поведінки і практичної співучасті індивідів у справах місцевої громади (Див.: [10, с. 157]).

Тип політичної культури, характерний для демократичної політичної системи сучасного індустріального суспільства, названий «громадянською культурою»

досліджується в опублікованій 1963 р. праці Г. Алмонда та С. Верби «Громадянська культура: політичні установки і демократія в п'яти країнах» (*The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*), яка визнана «основоположним дослідженням в галузі порівняльної політології, а також внеском до теорії демократії» [1, с. 9]. У книзі узагальнені результати опитувань громадян США, Великої Британії, Західної Німеччини, Італії та Мексики щодо підтримки демократичної політичної системи (предметом дослідження були політичні орієнтації громадян, роль громадянських цінностей, особливості громадянської поведінки). Автори підкреслюють, що саме громадянська культура є міцним фундаментом демократичних політичних режимів і передбачає, по-перше, наявність трьох фрагментів політичної культури в суспільстві (патріархальний, підданський та активістський), по-друге, наявність якостей підданих і патріархів навіть у активних учасників. Г. Алмонд і С. Верба підкреслюють, що патріархальні і підданські орієнтації врівноважують активність і політичну участь індивіда, забезпечуючи тим самим стійкість і стабільність демократичної політичної системи. З цієї точки зору ознаками «ідеального громадянина» є: прагнення впливати на владу і водночас зберігати до неї лояльність; бути потенційно активним, але не виявляти активність постійно. Основними рисами громадянської культури виступають: консенсус щодо легітимності політичних інститутів; терпимість щодо інших цінностей та інтересів; компетентність. Безумовно, це риси нормативної моделі політичної культури. Громадянська культура розуміється авторами як лояльна політична культура, в якій поєднуються участь у політиці зі спокоем, довірою і повагою до влади. Традиціоналізм, прихильність до національних і місцевих цінностей врівноважують особисті інтереси і раціональний підхід. Іншими словами, громадянська культура, на думку Г. Алмонда і С. Верби – це модель політичної культури держави, громадяни якої політично грамотні і активні, а її характерними рисами є: а) прийняттям більшістю громадян принципу верховенства держави, б) спільна віра громадян в необхідність виконання громадянських обов'язків.

Якщо згадана праця написана в руслі політичного аналізу, то в її продовженні «Нове знайомство з громадянською культурою» (*The Civic Culture Revisited*, 1980 р.) автори децю відходять від такого підходу, і феномен громадянської культури досліджується ними на своїх власних засадах. Поняття громадянської культури передає насамперед рівень усвідомлення громадянином громадських завдань, його практичної активності у справі втілення їх в життя. У цьому сенсі вона є структурним елементом громадянського життя і виявом ступеню зрілості суспільства, здатності забезпечення загальногромадянських інтересів, форм і механізмів вироблення і реалізації спільних рішень, узгоджених дій. За такої інтерпретації громадянську культуру можна назвати «культурою співжиття», що має джерелом традиційні норми, цінності, уявлення. Тобто автори доходять висновку, що громадянська культура не має виключно політичного характеру, а її рівень визначає загальнокультурний розвиток людини. В залежності від типу політичного режиму, за

якого функціонує громадянська культура, Г. Алмонд і С. Верба виокремлюють різні її типи: архаїчна, елітарна, представницька і «політична культура високої громадянськості». Громадянська культура у власному розумінні слова і відноситься до типу активістської культури як «культури участі». Головною ж функцією громадянської культури, на думку американських авторів, виступає забезпечення соціальної інтеграції суспільства, єдності дій в досягненні спільної мети громадянського процесу. Тому громадянська культура постає інтегрально організуючою діяльністю громадян складовою громадянського суспільства.

На початку ХХІ ст. культурно-політичні аспекти локальної демократії, проблематика місцевого самоврядування широко дискутуються в зарубіжній політологічній літературі. Зокрема, культурно-політична складова концептів «локальна демократія» і «місцеве самоврядування», культурно-політичне підґрунтя партисипативної демократії, інституціоналізація політичних відносин на локальному рівні, проблеми легітимності політичних інститутів, суперечність між прямими і безпосередніми формами демократії є предметом всебічного розгляду у працях таких авторів, як професор Барнемутського університету Д. Ліллєкер (визнаний авторитет з питань політичної комунікації) [23, с. 35] і Г. Волен [50].

Переважає більшість дослідників зосереджується на окремих сторонах виявів культури локальної демократії. Так, локальну демократію як простір для впровадження демократичних зразків поведінки розглядає К. Стоун, досліджуючи в рамках теорії «міських режимів» взаємодію суб'єктів публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства [48; 49]. Зміст і форми однієї з складових локальної демократії, – партисипативної демократії або демократії участі (*participatory democracy*) досліджував Б. Барбер [3].

Як систему (або спосіб) здійснення влади на локальному рівні, за якої громадяни мають право та засоби для контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування та безпосередньо беруть участь в ухваленні рішень, локальну демократію розглядають Д. Бернс [37] і Ж. Марку. При цьому останній визначає три основні виміри політики локального рівня: децентралізація, самоврядування, локальна демократія. Поняття децентралізації, на думку дослідника, характеризує відносини між різними територіальними рівнями влади в суспільстві, місцеве самоврядування – статус місцевих органів влади, локальна демократія – спосіб реалізації влади на локальному рівні [45].

За Дж. Райботом, запорукою розвитку культури локальної демократії є демократична децентралізація, деконцентрація, створення громадських ініціатив, спільний менеджмент та спільна реалізація проектів, що пов'язані з публічними благами [44].

Саме на місцевому рівні, на думку А. Кемпбела і А. Коулсона, виховуються уміння і навички ухвалення консенсусних політичних рішень [39]. Щоправда, локальна демократія має серйозні труднощі під час реалізації на практиці, – вважає Дж. Брукс – опір, який чинять політики участі громадян, складність технологічного забезпечення партисипативної (партисипативної) демократії, сумніви в легітимності рішень, які приймають поза механізмами представницької

демократії [37]. На думку угорських дослідників Г. Шовша і В. Зентаї, локальна демократія – це тип автономного, ефективного, відкритого і представницького самоврядування, яке функціонує в середовищі громадянського суспільства та гарантованих для громадян політичних прав [47].

Німецький дослідник Берндт Гуггенбергер підкреслює: важливо розуміти і усвідомлювати, що локальні спільноти лише з недавнього часу стали розглядатися «як суб'єкти місцевого розвитку, важлива повноправна частина управління, від стану і функціонування якої залежить доля цілого – добробут і благополуччя нації» [12, с. 146].

Отже, якщо у працях західних політологів та соціологів виокремити аспекти, пов'язані саме з політичною культурою локального рівня, то можна зробити висновок, що вона найчастіше визначається як сукупність орієнтацій, цінностей, вірувань, установок членів місцевої громади. Переважна більшість дослідників виходять при цьому із запропонованого Г. Алмондом і С. Вербою розуміння політичної культури як сукупності психологічних орієнтацій людей щодо політичних об'єктів, особливо розподілу зразків орієнтації стосовно політичних об'єктів серед представників місцевої громади. Тобто, особливість локальної політичної культури виявляється в тому, що вона є не політикою або політичним процесом в їх реальному втіленні, а – комплексом уявлень тієї чи іншої соціально-політичної спільноти про світ політики, політичне життя, закони і правила їх функціонування.

У Радянському Союзі перші дослідження культурно-політичних і соціально-економічних процесів на «локально-територіальному» рівні з'являються наприкінці 1970–х – 1980–х рр. Зокрема, у низці опублікованих в ті роки праць радянських вчених аналізувалися сутність і значення самого поняття «політична культура».

Так, М. Кейзеров приходить до висновку, що політична культура – це, з одного боку, створений і накопичений людством у процесі суспільно-історичної практики політичний досвід, зафіксований у звичаях, традиціях, ідеях, уявленнях, оцінках, установках, а з іншого – певний якісний рівень діяльності з відтворення та «виробництва» політичного життя.

Політична культура включає насамперед політичну свідомість, яка, як і всі інші форми свідомості, представлена двома основними рівнями: теоретичним і буденним. Сюди включаються домінуючі в суспільстві, в соціальних спільнотах типові, укорінені уявлення, ідеї, переконання про різні аспекти політичного життя суспільства, про політичну владу, політичні інститути, установи, організації тощо. Разом з тим невід'ємними елементами політичної культури є також характерні для певного суспільства, соціальної спільноти політичні цінності, ціннісні орієнтації. Істотним елементом політичної культури є також типові для суспільства, соціальної спільноти політичні установки.

Структура політичної культури не вичерпується елементами політичної свідомості. Разом з ними вона включає в себе і поведінковий аспект, що виявляється у вигляді зразків, стереотипів політичної поведінки. Зразки та стереотипи політичної поведінки закріплюються і передаються в традиціях. Політичні уявлення, цінності, установки і поведінку, що

складають в сукупності політичну культуру, є відносно самостійними її елементами. Однак вони не існують окремо один від одного. В дійсності вони тісно взаємопов'язані. При цьому одні й ті ж установки, ціннісні орієнтації тощо у різних людей, різних спільнот виявляються по-різному [18; 19; 20].

М. Фарукшин дає критичний аналіз визначень поняття «політична культура», запропонованих Г. Алмондом і С. Вербою, Р. Карром, М. Бернштейном, Ф. Бурлацьким і Л. Галкіним. При цьому автор виокремлює такі три позиції дослідників: 1) розуміння політичної культури як сукупності психологічних орієнтацій людей щодо політичних об'єктів (Г. Алмонд, С. Верба); 2) трактування політичної культури як установчої і поведінкової матриці, в межах якої розташована політична система, як способу політичної поведінки соціальної групи, та як природи політичних вірувань і цінностей її членів (Р. Карр, М. Бернштейн); 3) уявлення про політичну культуру певної спільноти як комплекс елементів політичної свідомості і визнаних зразків поведінки її членів (Р. Такер та ін.) (Див.: [31]). Саме третя точка зору, на думку М. Фарукшина, – найближча до «реальної дійсності». «Будь-яка культура є органічною єдністю елементів свідомості і реальної поведінки. Політична культура – це якісна характеристика всього політичного життя, тому її (культуру) не можна зводити до окремих, хоча й дуже важливих явищ цієї сфери суспільного життя...» [31, с. 105].

Відомі радянські вчені А. Хлопін, Н. Наумова, Р. Ривкіна, Т. Заславська зверталися до питань локальної адаптації, соціальної стабільності, політико-культурних аспектів політичного розвитку на місцевому рівні [15; 29; 34]. В ці ж роки були проведені масштабні дослідження локальних спільнот радянськими і європейськими вченими, які брали участь в програмі ЮНЕСКО «Людина і біосфера» за тематикою «Сприйняття міського середовища» під керівництвом В. Л. Глазичева, О. Н. Яницького і Т. Деелстри [40].

Вже після розпаду СРСР у російській науці сформувався досить потужний напрямок міждисциплінарних соціально-політичних досліджень регіональної і муніципальної проблематики. Вагомим внеском у розвиток теорії й методики політологічних і соціологічних досліджень стали праці співробітників Інституту системного аналізу РАН В. Лексіна і О. Швецова, в яких поєднані проблемно-аналітичні дослідження особливостей суспільного ставлення до соціально-економічного розвитку міст і регіонів, організації місцевого самоврядування, місцевих бюджетів, муніципального права і муніципальних реформ [21].

Окремі аспекти культури локальної (місцевої) демократії досліджують російські політологи А. Белоусов, Г. Гаврилов, В. Гельман, Г. Голосов, К. Кисельов, О. Новосолов, С. Пономарьов, Л. Прохорова, І. Федоренко та ін. Зокрема, дослідник «локальних режимів» В. Гельман визначає місцевий (локальний) рівень як культурно-політичний простір, де органічно можуть розроблятися та впроваджуватися демократичні взірці інститутів і поведінки, оскільки саме тут можлива безпосередня участь громадян за одночасного обрання ними локальних лідерів [8].

У контексті дослідження культури локальної демократії важко переоцінити результати теоретичної

та емпіричної роботи вчених З. Грунда [11], Т. Дрідзе [14], Т. Заславської [16; 17], І. Халій [33], О. Шоміної [35]. Впродовж 1990–х і 2000–х рр. здійснювалася регіональна програма Незалежного інституту соціальної політики, створено «Соціальний атлас регіонів».

Функціонування окремих демократичних інститутів на рівні місцевих громад висвітлюється у працях російських соціологів О. Гоголевої [9], М. Мальковця [25].

Аналіз досліджень російських науковців показує, що питання культури локальної демократії у їх працях підпорядковується «регіоналістській» проблематиці, і в результаті досліджень політичних і соціальних процесів регіонального і місцевого (локального) рівнів у російській науці утвердилася думка, що громада розуміється насамперед як особливий тип зв'язків, отже може бути самостійним суб'єктом політики місцевого рівня, на відміну від локальних спільнот, які згаданих зв'язків мати не можуть [13]. Тому не дивним є визнання авторів колективного дослідження «Локальна демократія» (Санкт–Петербург, 2010 р.): «Якщо на Заході локальна демократія – це насамперед форми самоорганізації і політичної участі громадян, то в сучасній Росії локальна демократія – можливість виживання демократії як такої, і тільки потім – форми самоорганізації і способи вияву інтересів» [24, с. 6].

Сучасна українська політологія почала формуватися у 1990–х роках, тобто саме в той час, коли у світовій політичній думці розгорталися теоретичні дослідження проблематики локальної демократії. Однак в українській політичній науці кінця ХХ – початку ХХІ ст. досліджувалися переважно проблеми розвитку виборчої системи, формування багатопартійної системи, політичні технології тощо. Разом з тим спостерігалася певна «незбалансованість» досліджень «загальнонаціональної» і «місцевої» проблематики. Як зазначає українська дослідниця С. Була, «що стосується бачення проблем локальної демократії у вітчизняній літературі, то... українські вчені перевагу віддають питанням національного рівня політичного процесу, а не локального» [6, с. 196].

Інтерес українських науковців як до локально-демократичної тематики в цілому, так і до культурно-політичних її аспектів поступово зростав, і сьогодні вже існує чималий масив наукових розробок окремих аспектів культури локальної демократії, що знайшло відображення в працях Б. Андресюка, М. Баймуратова, О. Батанова, В. Борденюка, С. Були, М. Воронова, Т. Жаровцевої, В. Кампо, А. Карлова, М. Лендъел, С. Наумкіної, Т. Панченко, Н. Пухтинського та інших вчених.

Так, досліджуючи основні підходи до сучасного розуміння демократії в історичному та соціально-політичному ракурсі, С. Наумкіна і Т. Жаровцева виокремлюють сім основних принципів демократії: рівність і свобода; підпорядкованість законів; консенсус (згода) народу; окреслення основних прав людини; розподіл влади для створення системи контролю за нею; свобода слова; толерантність [28, с. 18–19]. Як бачимо, за цими принципами демократія визначається не тільки як *форма правління*, але й як *спосіб співіснування людей*. І, на думку авторів, «демократії як способу життя можливо буде досягти поєднанням приватних та суспільних, громадських інтересів в

режимі комунікаційного дискурсу, який відбувається за умов креативності та активності всіх учасників суспільного процесу» [28, с. 25]. Як підкреслює О. Бабкіна, «демократія – не тільки справедливий, правовий закони, не самі тільки розумно сконструйовані інституції й установи, а ще й демократично налаштоване громадянство..., демократична свідомість громадянства, демократичний менталітет» [2, с. 179–180]. Тим часом М. Белецький визнає, що «демократичні практики» жодної сучасної країни не відповідають критеріям демократії. На думку автора, існують значні проблеми з адаптуванням ліберальної моделі демократії в «перехідних» суспільствах (Див.: [4]).

У відповідності до двох згаданих вище «сторін» демократії (як система правління і як «спосіб життя»), на світових форумах, присвячених розвитку демократії, робляться висновки про те, що демократичні перетворення у перехідних суспільствах можуть бути успішними за двох умов:

– становлення демократичних інститутів на місцях і

– виховання у громадян почуття свободи і політичних прав (Див.: [4, с. 24; 32]).

С. Була наголошує, що гарантування політичної свободи громадян через участь у політичних процесах на місцевому рівні є «атрибутивною ознакою локальної демократії» [7].

Аналізуючи розвиток демократії в Україні, дослідники на засадах інституційного підходу визначають локальну демократію як один з чотирьох рівнів демократії. Першим рівнем демократії є рівень конкретної особи, другим – рівень суспільної групи, третім – рівень громадянського суспільства, і, нарешті, четвертим – рівень держави. При цьому розбіжності між думками різних вчених є саме щодо другого рівня. Так, якщо С. М. Наумкіна і Т. Г. Жаровцева другим рівнем визначають націю [28, с. 19], то С. П. Була обґрунтовує інше трактування: «Сутність другого рівня демократії – рівня громади – залежить від того, як конкретна громада розуміє себе у складі країни, як визначає себе. Громада – найближчий до індивіда рівень, а тому більшість інститутів, неформальних правил, політичних цінностей та зразків поведінки закладаються на цьому рівні. На рівні громади формується почуття солідаризму, толерантності, довіри, що згодом на рівні громадянського суспільства стає соціальним капіталом. Саме цей рівень демократії, на нашу думку, і є локальною демократією» [6, с. 36].

Ще донедавна термін «локальна демократія» вітчизняними дослідниками не використовувався. Натомість вживався термін «місцева демократія». Так, у монографічному дослідженні М. Лендъел місцева демократія визначається як «політичний режим, який реалізується на найнижчому територіальному рівні публічної влади в межах інститутів місцевого самоврядування, гарантується державою і характерними ознаками якого є автономія, поєднання представницької й безпосередньої форм демократії, конкуренція еліт, демократична участь громадян у політиці, а також зумовленість сприятливими політико-культурними орієнтаціями» [22, с. 39].

Виокремлюючи основні компоненти місцевої демократії в сучасній Україні, Г. Музиченко доходить

висновку, що «місцева демократія «визначає демократичні процеси на місцях, де поширена децентралізація державної влади, існують інститути місцевого самоврядування і громадянського суспільства, демократія виходить з народу, здійснюється народом та в інтересах народу» [27, с. 321].

В рамках дослідження стану локальної демократії в містах України В. Брудний, А. Крупник, О. Орловський на основі аналізу положень Конституції та Законів України дійшли висновку, що чинне законодавство закріплює достатньо широкий перелік можливих форм локальної демократії, до яких, зокрема, належать: створення і діяльність об'єднань громадян та органів самоорганізації населення, місцеві ініціативи, загальні збори, місцеві референдуми, громадські слухання, громадський контроль та інші. В той же час автори наголосили, що розвиток дієвої системи місцевого самоврядування та формування громадянського суспільства не можливі без створення належних нормативних та організаційних умов, а головне – працюючих механізмів реалізації законодавчих норм у сфері розвитку локальної демократії – як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях [30, с. 5].

Одним з найбільш ґрунтовних досліджень локальної демократії в Україні є дисертація С. Були «Теоретико-методологічний аналіз локальної демократії як умови та інструменту становлення консолідованої демократії в перехідних суспільствах (на прикладі України)» (2012 р.), в якій всебічно досліджені основні концептуальні характеристики згаданого феномену, а саме: організація життя територіальної громади на принципах рівності, участі, публічного діалогу; залучення громадян до ведення справ громади, поширення практик місцевих ініціатив, референдумів; самоорганізація населення [6, с. 37].

У процесі підготовки дослідження «Місцева демократія в Україні: нові стандарти» авторами було проаналізовано нормативно-правові документи, що регулюють механізми участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення, до яких віднесено: громадські слухання; загальні збори громадян за місцем проживання; місцеві ініціативи; громадська експертиза діяльності органів місцевого самоврядування; консультації з громадськістю; органи самоорганізації населення [26, с. 7–8].

Отже, проаналізувавши праці закордонних та вітчизняних політологів, культурологів, соціологів, присвячені різним сторонам локальної демократії, бачимо, що якщо в російських соціально-політичних дослідженнях надається перевага регіональному рівню, то в українській політичній науці і соціології, як і в західній, визнається і активно розробляється концепція локальної демократії. В її межах локальна демократія найчастіше розуміється як один зі способів організації влади на місцях (на локальному рівні), за якого локальна спільнота задовольняє власні інтереси (потреби членів спільноти), маючи автономію, спираючись на демократичні цінності і використовуючи демократичні механізми й інструменти прямої демократії. Саме на локальному (місцевому) рівні «виховується» самоорганізація суспільства [5].

Висновки. Наш аналіз політологічних, політико-психологічних, соціологічних досліджень культурно-

політичних аспектів локальної демократії дозволяє стверджувати, що розвиток останньої в цілому (як соціокультурного феномену) найбезпосередніше і найтісніше пов'язаний зі ступенем розвитку громадянських традицій, з демократичними цінностями і переконаннями людей, і, – відповідно, – з їх здатністю утворювати різноманітні громадські організації, гуртки, товариства та інші інституції і брати активну участь у їхній роботі, – тобто, що *локальна демократія пронизана системою культурних детермінант, обумовлена «демократичною культурою», існувати без неї не може.*

Іншими словами, системоутворюючим чинником для локальної демократії є культурний зміст, а культуру локальної демократії слід розглядати як особливу, спеціалізовану сферу культури, яка безпосередньо пов'язана з відтворенням відношень, що складаються між суб'єктами у процесі і з приводу функціонування локальної демократії.

Подальших досліджень у сфері проблематики самоорганізації громадянського суспільства і, зокрема, культури локальної демократії, потребують імплементації в сучасний контекст моделей «прямої» демократії, інтегрального самоврядування, традицій і сучасної практики самоорганізації громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Алмонд Габриель, Верба Сидней. Гражданская культура: политические установки и демократия в пяти странах / Г. Алмонд, С. Верба; пер. с англ. Е. Генделя. – Москва: Мысль, 2014. – 500 с.
2. Бабкіна О. Демократія // Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антоноука. – К.: МАУП, 2005. – С.179–180.
3. Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу / Демократія: Антологія; [упорядник О. Проценко]. – К.: Смолоскип, 2005. – С.254–262.
4. Белецкий М. Барселонский «вирус демократии». – <http://www.maidan-news.com/index.php?print=34219>
5. Бойко-Бойчук Л. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: монографія / Л. Бойко-Бойчук; за ред. В. Ф. Погорілка. – К.: Ін Юре, 2003.
6. Була С. П. Теоретико-методологічний аналіз локальної демократії як умови та інструменту становлення консолідованої демократії в перехідних суспільствах (на прикладі України). Дис. ... канд. політ. наук за спец. 23.00.01 – теорія та історія політичної науки. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2012. – 233 с.
7. Була С. П. Неінституційні механізми реалізації детермінант локальної демократії в Україні // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. – 2012. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/794>
8. Гельман В. Локальные режимы в крупных городах России: введение в тему [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2010/2/lo45.html>
9. Гоголева Е. Н. Местное самоуправление как фактор развития гражданского общества в России: Дис. ... канд. социол. наук. – <http://www.dissertat.com/content/mestnoe-samoupravlenie-kak-faktor-razvitiya-grazhdanskogo-obshchestva-v-rossii#ixzz4fY0OPCKC>
10. Горбатенко В. Громадянськість // Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антоноука. – К.: МАУП, 2005. – С.157.
11. Грунд З. А. и др. Российская повседневность и политическая культура: проблемы обновления // Полис. – 1996. – №4. – С.56–72.
12. Гуггенбергер Б. Теория демократии // Полис. – 1991. – №4. – С.137–148.
13. Добрякова М. С. Исследования локальных сообществ в контексте позитивизма, субъективизма, постмодернизма и теории глобализации // Социология. – 2001. – №13. – С.31–59.
14. Дридзе Т. М. Прогнозное социальное проектирование: теоретико-методические и методологические проблемы / Отв. ред. д. психол. н., проф. Т. М. Дридзе; 2-е изд., испр. и доп. – М.: Прогресс, 1994. – 297 с.

15. Заславская Т. И., Рывкина Р.В. Социология экономической жизни: очерки теории. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд.–ние, 1991. – 448 с.
16. Заславская Т. И. От прошлого к будущему. 2-е изд. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 1998. – 804 с.
17. Заславская Т. И. Современное российское общество. Социальный механизм трансформации. – М., 2004.
18. Кейзеров Н. М. О соотношении гражданской и политической культур // Социально-политические науки. – 1991. – №7.
19. Кейзеров Н. М. Политическая культура социалистического общества. – М.: Мысль, 1982. – 76 с.
20. Кейзеров Н. М. Политическая и правовая культура. – М., 1983.
21. Лексин В. Н., Швецов А. Н. Муниципальная Россия: Социально-экономическая ситуация, право, статистика: в 5 тт., 12 кн. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 648 с.
22. Лендзел М. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: монографія / М. Лендзел. – Ужгород: Мистецька лінія, 2011. – 688 с.
23. Лиллекер Д. Политическая коммуникация. Ключевые концепты / Даррен Дж. Лиллекер: пер. с англ. – Харьков: Гуманит. центр, 2010. – 300 с.
24. Локальная демократия: методическое пособие / А. Белоусов, Г. Гаврилов, К. Киселев, при участии С. Пономарева, Л. Прохоровой, И. Федоренко; отв. ред. Г. Голосов. – СПб., 2010. – 79 с.
25. Мальковец Н. В. Самоорганизация населения как важнейший фактор эффективности местного самоуправления / Н. В. Мальковец // Материалы четвертого научного семинара «Самоорганизация устойчивых целостностей в природе и обществе». – М.: Наука, 2000. – С.36–54.
26. Місцева демократія в Україні: нові стандарти / Укр. незалеж. центр політ. дослідж.: М. В. Лациба, І. М. Лукеря, О. Л. Ващук-Огданська. – К.: Агентство «Україна», 2013.
27. Музиченко Г. В. Основні компоненти місцевої демократії в сучасній Україні / Г. В. Музиченко // Труды Одес. политех. ун-та. – 2002. – Вып.2 (18). – С.320–323.
28. Наумкіна С. М., Жаровцева Т. Г. Основні підходи до сучасного виміру демократії / С. М. Наумкіна, Т. Г. Жаровцева // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. – Одеса: Фенікс, 2010. – Вып.39. – С.17–25.
29. Наумова Н. Ф. Оценка социальной стабильности // Глобальное моделирование: социальные процессы. – М.: ВНИИСИ, 1984. – С.58–78.
30. Стан локальної демократії в містах України: роль громад та органів місцевого самоврядування. Аналітичний звіт за підсумками виконання проекту «Моніторинг діяльності органів місцевого самоврядування у сфері розвитку локальної демократії» / Під редакцією В. І. Брудного, А. С. Крупника, О. С. Орловського. – Одеса: ХОББІТ ПЛЮС, 2008.
31. Фарушкин М. Х. Политическая культура общества // Социально-политические науки. – 1991. – №4. – С.105.
32. Федоринов В. Е., Воснович С. Г. Концепт локальной демократии в транзитологической парадигме // Вестник ВГУ. Серия: История. Политология. Социология. – 2013. – №2. – С.73–80 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/history/2013/02/2013-02-09.pdf>
33. Халий И. А. Современные общественные движения. Инновационный потенциал российских преобразований в традиционалистской среде. – М.: Институт социологии РАН, 2007. – 298 с.
34. Хлопин А. Д. Индивидуальная адаптация к городской среде: психологические аспекты // Социально-экологические проблемы капиталистического города / Отв. ред. О. Н. Яницкий. – М.: ИМРД АН СССР, 1979.
35. Шомина Е. С. Самоорганизация жителей на локальном уровне // Факторы развития гражданского общества и механизмы его взаимодействия с государством / Под ред. Л. И. Яковсона. – М.: Вершина, 2008. – 296 с.
36. Almond G. A. Comparative political systems // Journal of Politics. Vol.18, No.3. (Aug. 1956), P.391–409 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.unair.ac.id/admin/file/f_23123_CP_Almond.pdf
37. Brooks J. (Can) Modern Local Government (be) in Touch with the People? / Josie Brooks // Public Policy and Administration. – 1999. – Vol.14, №1. – P.45.
38. Burns D. Can Local Democracy Survive Governance? / Danny Burns // Urban Studies. – 2000. – V.37, №5/6. – P.963–973.
39. Campbell A. Into the Mainstream: Local Democracy in Central and Eastern Europe / A. Campbell, A. Coulson // Local Government Studies. – 2006. – Vol.32, №5. – P.543–561.
40. Cities of Europe: public participation in revitalizing of urban environment / ed. by T. Deelstra, O. Yanitsky. – M., 1991.
41. Deutsch K. W. Social Mobilization and Political Development / K. W. Deutsch // The American Political Science Review. – 1961. – Vol.55. – №3. – P.493–514.
42. Elazar D. The Generational Rhythm of American Politics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jcpa.org/dje/books/am-ch2.htm>
43. Elazar D. J. Afterword: Steps in Study of American Political Culture // Publius. 1980. Okt.
44. Jesse C. Ribot. Building local democracy through natural resource interventions [Електронний ресурс] / C. Jesse // An Environmentalist's Responsibility. – Режим доступу: http://pdf.wri.org/building_local_democracy.pdf.
45. Marcou G. Postface Essay on the Clarification of Some Key Concepts and Methodical Problem / Gérard Marcou // Decentralization and Local Democracy in the World: First Global Report 2008: United Cities and Local Governments, The World Bank. – 2008. – P.305–313.
46. Reisinger W. The Renaissance of a Rubric: Political Culture as Concept and Theory // International Journal of Public Opinion Research. – 1995. – Vol.7. – №4. – P.328–352.
47. Soós G. Introduction / G. Soós, V. Zentai // Faces of Local Democracy. Comparative Papers from Central and Eastern Europe / ed. G. Soós, V. Zentai. – Budapest: OSI-LGPSRI, 2005. – P.1–12.
48. Stone C. N. Regime Politics Governing Atlanta, 1946–1988 / Clarence N. Stone. – Lawrence: University Press of Kansas, 1989. – 314 p.
49. Stone C. N. Urban Regimes and the Capacity to Govern: A Political Economy Approach // Journal of Urban Affairs. – 1993. – Vol.15, №1. – P.1–28.
50. Whalen H. Ideology, Democracy and The Foundations of Local Self-Government / Hugh Whalen // The Canadian Journal of Economics and Political Science. – 1960. – Vol.26. – Iss.3. – P.377–395.

References

1. Almond Gabrijel', Verba Sidnej. Grazhdanskaja kul'tura: politicheskie ustanovki i demokratija v pjati stranah / G. Almond, S. Verba; per. s angl. E. Gendelja. – Moskva: Mysl', 2014. – 500 s.
2. Babkina O. Demokratija // Politologichnyj slovnyk: Navch. posib. dlja stud. vyssh. navch. zakl. / Za red. M. F. Golovotogo ta O. V. Antonjuka. – K.: MAUP, 2005. – S.179–180.
3. Barber B. Syl'na demokratija: polityka uchasnyc'kogo typu / Demokratija: Antologija; [uporjadnyk O. Procenko]. – K.: Smolokyp, 2005. – S.254–262.
4. Beleckyj M. Barselonskij «virus demokratyy». – <http://www.maidan-news.com/index.rhr?rgint=34219>
5. Bojko-Bojchuk L. Konstytucijno-pravovyj status terytorial'nyh gromad v Ukraini: monografija / L. Bojko-Bojchuk; za zag. red. V. F. Pogorilka. – K.: In Jure, 2003.
6. Bula S. P. Teoretyko-metodologichnyj analiz lokal'noi' demokratii' jak umovy ta instrumentu stanovlennja konsolidovanoj demokratii' v perehidnyh suspil'stvah (na prykladi Ukrainy). Dys. ... kand. polit. nauk za spec. 23.00.01 – teorija ta istorija politychnoi' nauky. – L'viv's'kyj nacional'nyj universytet imeni Ivana Franka, L'viv, 2012. – 233 s.
7. Bula S. P. Neoinstytucijni mehanizmy realizacii' determinant lokal'noi' demokratii' v Ukraini // Osvita regionu. Politologija. Psihologija. Komunikacii'. – 2012. – №2 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://social-science.com.ua/article/794>
8. Gel'man V. Lokal'nye rezhimy v krupnyh gorodah Rossii: vvedenie v temu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://magazines.russ.ru/nz/2010/2/lo45.html>
9. Gogoleva E. N. Mestnoe samoupravlenie kak faktor razvitija grazhdanskogo obshhestva v Rossii: Dis. ... kand. sociol. nauk. – <http://www.dissercat.com/content/mestnoe-samoupravlenie-kak-faktor-razvitija-grazhdanskogo-obshchestva-v-rossii#ixzz4fY0OPKcC>
10. Grobatenko V. Gromadjans'kist' // Politologichnyj slovnyk: Navch. posib. dlja stud. vyssh. navch. zakl. / Za red. M. F. Golovotogo ta O. V. Antonjuka. – K.: MAUP, 2005. – S.157.
11. Grund Z. A. i dr. Rossijskaja povsednevnost' i politicheskaja kul'tura: problemy obnovlenija // Polis. – 1996. – №4. – S.56–72.
12. Guggenberger B. Teorija demokratii // Polis. – 1991. – №4. – S.137–148.
13. Dobrjakova M. S. Issledovanija lokal'nyh soobshhestv v kontekste pozitivizma, sub#ektivizma, postmodernizma i teorii globalizacii // Sociologija. – 2001. – №13. – S.31–59.

14. Dridze T. M. Prognosechnoe social'noe proektirovanie: teoretiko-metodicheskie i metodologicheskie problemy / Otv. red. d. psihol. n., prof. T. M. Dridze; 2-e izd., ispr. i dop. – M.: Progress, 1994. – 297 s.
15. Zaslavskaja T. I., Ryvkina R. V. Sociologija jekonomicheskoy zhizni: ocherki teorii. – Novosibirsk: Nauka. Sib. otd-nie, 1991. – 448 s.
16. Zaslavskaja T. I. Ot proshlogo k budushhemu. 2-e izd. – Novosibirsk: Sibirskij hronograf, 1998. – 804 s.
17. Zaslavskaja T. I. Sovremennoe rossijskoe obshhestvo. Social'nyj mehanizm transformacii. – M., 2004.
18. Kejzerov N. M. O sootnoshenii grazhdanskoj i politicheskoy kul'tur // Social'no-politicheskie nauki. – 1991. – №7.
19. Kejzerov N. M. Politicheskaja kul'tura socialisticheskogo obshhestva. – M.: Mysl', 1982. – 76 s.
20. Kejzerov N. M. Politicheskaja i pravovaja kul'tura. – M., 1983.
21. Leksin V. N., Shvecov A. N. Municipal'naja Rossija: Social'no-jekonomicheskaja situacija, pravo, statistika: v 5 tt., 12 kn. – M.: Jeditorial URSS, 2000. – 648 s.
22. Lend'jel M. Misceva demokratija u kraji'nah Central'noi' i Shidnoi' Jevropy: monografija / M. Lend'jel. – Uzhgorod: Mystec'ka linija, 2011. – 688 s.
23. Lilleker D. Politicheskaja komunikacija. Ključevye koncepty / Darren Dzh. Lilleker: per. s angl. – Har'kov: Gumanit. centr, 2010. – 300 s.
24. Lokal'naja demokratija: metodicheskoe posobie / A. Belousov, G. Gavrilo, K. Kiselev, pri uchastii S. Ponomareva, L. Prohorovoj, I. Fedorenko; otv. red. G. Golosov. – SPb., 2010. – 79 s.
25. Mal'kovec N. V. Samoorganizacija naselenija kak vazhnejšij faktor jeffektivnosti mestnogo samoupravlenija / N. V. Mal'kovec // Materialy četvertogo naučnogo seminaru «Samoorganizacija ustojčivih celostnostej v prirode i obshhestve». – M.: Nauka, 2000. – S.36–54.
26. Misceva demokratija v Ukraїni: novi standarty / Ukr. nezalezh. centr polit. doslidzh.: M. V. Lacyba, I. M. Lukerija, O. L. Vashhuk–Ogdans'ka. – K.: Agentstvo «Ukraїna», 2013.
27. Muzychenko G. V. Osnovni komponenty miscevoi' demokratii' v suchasnij Ukraїni / G. V. Muzychenko // Trudy Odes. polit. un-ta. – 2002. – Vyp.2 (18). – S.320–323.
28. Naumkina S. M., Zharovceva T. G. Osnovni pidhody do suchasnogo vymiru demokratii' / S. M. Naumkina, T. G. Zharovceva // Aktual'ni problemy polityky: Zbirnyk naukovykh prac' / Kerivnyk avt. kol. S. V. Kivalov; vidp. za vyp. L. I. Kormych. – Odesa: Feniks, 2010. – Vyp.39. – S.17–25.
29. Naumova N. F. Ocenka social'noj stabil'nosti // Global'noe modelirovanie: social'nye processy. – M.: VNIISI, 1984. – S.58–78.
30. Stan lokal'noi' demokratii' v mistah Ukraїny: rol' gromad ta organiv misceвого samovrjaduvannja. Analityčnyj zvit za pidsumkamy vykonannja proektu «Monitoryng dijāl'nosti organiv misceвого samovrjaduvannja u sferi rozvytku lokal'noi' demokratii'» / Pid redakcijeu V. I. Brudnogo, A. S. Krupnyka, O. S. Orlovs'kogo. – Odesa: HOBBIT PLJuS, 2008.
31. Farukshin M. X. Politicheskaja kul'tura obshhestva // Social'no-politicheskie nauki. – 1991. – №4. – S.105.
32. Fedorin V. E., Vonsovič S. G. Koncept lokal'noj demokratii v tranzitologicheskoy paradigme // Vestnik VGU. Serija: Istorija. Politologija. Sociologija. – 2013. – №2. – S.73–80 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/history/2013/02/2013-02-09.pdf>
33. Halij I. A. Sovremennye obshhestvennye dvizenija. Innovacionnyj potencial rossijskih preobrazovanij v tradicionalistskoj srede. – M.: Institut sociologii RAN, 2007. – 298 s.
34. Hlopina A. D. Individual'naja adaptacija k gorodskoj srede: psihologicheskie aspekty // Social'no-jekologicheskie problemy kapitalisticheskogo goroda / Otv.red. O. N. Janickij. – M.: IMRD AN SSSR, 1979.
35. Shomina E. S. Samoorganizacija zhitel'ej na lokal'nom urovne // Faktory razvitiya grazhdanskogo obshhestva i mehanizmy ego vzaimodejstviya s gosudarstvom / Pod red. L. I. Jakobsona. – M.: Vershina, 2008. – 296 s.
36. Almond G. A. Comparative political systems // Journal of Politics. Vol.18, No.3. (Aug. 1956), P.391–409 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://web.unair.ac.id/admin/file/f_23123_CP_Almond.pdf
37. Brooks J. (Can) Modern Local Government (be) in Touch with the People? / Josie Brooks // Public Policy and Administration. – 1999. – Vol.14, №1. – P.45.
38. Burns D. Can Local Democracy Survive Governance? / Danny Burns // Urban Studies. – 2000. – V.37, №5/6. – P.963–973.
39. Campbell A. Into the Mainstream: Local Democracy in Central and Eastern Europe / A. Campbell, A. Coulson // Local Government Studies. – 2006. – Vol.32, №5. – P.543–561.
40. Cities of Europe: public participation in revitalizing of urban environment / ed. by T. Deelstra, O. Yanitsky. – M., 1991.
41. Deutsch K. W. Social Mobilization and Political Development / K. W. Deutsch // The American Political Science Review. – 1961. – Vol.55. – №3. – P.493–514.
42. Elazar D. The Generational Rhythm of American Politics [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.jcpa.org/dje/books/am-ch2.htm>
43. Elazar D. J. Afterword: Steps in Study of American Political Culture // Publius. 1980. Okt.
44. Jesse C. Ribot. Building local democracy through natural resource interventions [Elektronnyj resurs] / C. Jesse // An Environmentalist's Responsibility. – Rezhym dostupu: http://pdf.wri.org/building_local_democracy.pdf.
45. Marcou G. Postface Essay on the Slarification of Some Key Concepts and Methodical Problem / Gérard Marcou // Decentralization and Local Democracy in the World: First Global Report 2008: United Cities and Local Governments, The World Bank. – 2008. – P.305–313.
46. Reisinger W. The Renaissance of a Rubric: Political Culture as Concept and Theory // International Journal of Public Opinion Research. – 1995. – Vol.7. – №4. – P.328–352.
47. Soós G. Introduction / G. Soós, V. Zentai // Faces of Local Democracy. Comparative Papers from Central and Eastern Europe / ed. G. Soós, V. Zentai. – Budapest: OSI-LGPSRI, 2005. – P.1–12.
48. Stone C. N. Regime Politics Governing Atlanta, 1946–1988 / Clarence N. Stone. – Lawrence: University Press of Kansas, 1989. – 314 p.
49. Stone C. N. Urban Regimes and the Capacity to Govern: A Political Economy Approach // Journal of Urban Affairs. – 1993. – Vol.15, №1. – P.1–28.
50. Whalen H. Ideology, Democracy and The Foundations of Local Self-Government / Hugh Whalen // The Canadian Journal of Economics and Political Science. – 1960. – Vol.26. – Iss.3. – P.377–395.

Tsumariiev M. I., Deputy Director, Kirovohrad Institute under Private Joined-Stock Company «Private Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management» (Ukraine, Kropyvnytskyi), zumar_ua@ukr.net

The place of culture of local democracy in the political science literature of the second half of the 20th and early 21st century

The principal objective of this work is to analyze the field of research and studies on culture of local democracy. On close inspection of some political and sociological studies on cultural and political aspects of local democracy it was seen that its development have a direct link with civil traditions, democratic values and people's beliefs, and their ability to establish different civil society institutions. It is defined that cultural sense is the systemically important factor of local democracy. The author also points out that culture of local democracy is a specialized sphere of culture that is directly tied to the reproduction of the relations between the subjects in the operation of local democracy.

In order to define the main characteristics of phenomenon under study the author used general scientific methods of analysis and synthesis as well as the structural and functional approach.

Implementation in the current context of the traditions and practices of modern direct democracy, self-organization of civil society can serve as a starting point for later studies on culture of local democracy.

Keywords: civil society, self-organization, local democracy, local political culture, culture of local democracy.

* * *

УДК 94(477)«1953/1964»:378

Лук'яненко О. В.,
кандидат історичних наук, ст. викладач,
Полтавський національний педагогічний
університет ім. В. Г. Короленка
(Україна, Полтава), lukyanyenko.ov@gmail.com

«КАРИКАТУРНІ ВІЙНИ» В ОСВІТЯНСЬКІЙ ПРЕСІ УРСР ДОБИ «ВІДЛИГИ» (1953–1964 РОКИ) (Ч.8)

Ілюструються акценти, що їх розставляла для освітян УРСР профільна преса періоду деєталінізації (1953–1964 рр.) у сфері міжнародної політики крізь специфічну форму впливу на свідомість – карикатури. Застосування методу контент-аналізу дозволило проілюструвати тлумачення викладачами та студентами вищих світового порядку та оцінки подій на міжнародній арені; виявити змістову участі освітян у «холодній війні». Розвідка написана у межах